

Szabó T. Anna

Versek a Lyukaskő-díjhoz

Előjáróban

Számtalan szombathelyi kötődésem közül talán a legkedvesebb az évenként kiosztott Lyukaskő-díjhoz való hozzájárulás, amit a kétezertizes évek eleje óta osztanak ki minden évben a városban. A Nagy Lajos Gimnázium irodalmat szerető és művelő diákjai közül mindig az kapja meg, aki abban az évben a legjobb alkotással, legszebb verssel jelentkezett.

A szombathelyi Lyukaskő-díjat életem egyik meghatározó személyisége, Dragománné Tiszai Katalin alapította, aki történetesen az anyósom, de még inkább a város legendás, egykori magyartanára (fakultáción engem is tanított). Az ő „Holt költők társaságát” idéző élénk szellemének, tanári találékonyságának állít maradandó emléket a városban ez az irodalmi díj. A díjazott egy szerencsehozó lyukas követ kap, ami mellé minden évben írok egy verset, amit kéziratban kap meg a diák egy aktuális könyvvel együtt.

A Lyukaskő-díjról mindig a Lyukasóra-műsor boldog izgalma jut eszembe, mert ez a díjkiosztás számomra a szabadság szimbóluma is, a legyőzhetetlen kreativitásé és a tanári játékoságé, amely a diákok fogékonyságából táplálkozik. A Lyukaskő-díj megléte arról szól, hogy az irodalom nem bemagolni való, jegyre megtanulandó, rettegett feladat, hanem inkább eleven és segítő jelenlét, az anyanyelv gyönyörűsége, mindennapi kényszerünk helyett mindennapi kenyerünk. A díj kialakulásában, történetében is ez a játékos alkotókedv jelenik meg, Tiszai Katalin tanárnő így ír a Lyukaskő-díj háttéréről:

„Nem szeretek feleltetni. Nem szeretek feleletet értékelni. Nem szeretek dolgozatokra osztályzatot adni. Úgy gondolom, képtelen vagyok maradéktalanul igazságos lenni: nem szeretek mások felett ítélni. Hogyan lehetne ezt a kérdést megoldani? Játékosan! Mindenkinek már az óra elején meg kell szólalnia. Megszólalni igen nehéz. De ha ez már természetessé válik, ha már nem arra gondolunk, hogy meg fognak szólítani, hanem várjuk, hogy beszélhessünk, lazán, könnyedén, következmények nélkül, akkor jó úton járunk.

Nagy sikere van a borítékba rejtett „lepetésnek”: borítékba rejtem a kérdéseket, ezeket az asztalra helyezem, és az egyik borítékban a követke-

ző megjegyzés lehet: neked már nem jutott kérdés, kárpótlásul kapsz egy cukorkát; vagy: nincs több kérdésem, de értékeld a feleleteket; vagy: olvasd el ezt a rövid történetet és meséld el nekünk! Nagy élvezet a későbbiekben figyelni, hogy mennyire szeretnék a diákjaim a meglepetés borítékot megszerezni.

Szeretem az egyedi ötleteket. Már régóta ismert az a babona, hogy egy olyan kő, amelynek a természet okozta, tengervíz kimosta lyuk van a közepén, szerencsét hoz a megtalálójának. Ezeknek a varázsköveknek a neve: Tyúkisten. Az 1960-as években a Nagyvilág folyóiratban olvastam erről a varázserőről egy Jevtusenko-novellát. Azóta megszállottan gyűjtöm, vízfestéssel kiszínezem, hajlakkal fixálom, majd boldogan elajándékozom ezeket a szerencsét hozó varázsköveket.

Remek szórakozás a köves tengerparton sétálva lyukas köveket keresgélni, meghökkentve a fürdőzőket, hiszen kívülről nézve érthetetlen, hogy miért emelek fel egy-egy követ, forgatom, tartom a nap felé – belenézek, megvizsgálom, hogy átláthatok-e a lyukon, mert csak akkor értékes a kő, ha akár fel is fűzhetjük, nyakláncként, karkötőként is hordhatjuk.

Tyúkisten-díjat, vagyis Lyukaskő-díjat is alapítottam az iskolámban, és a tizenévesek közül azokat jutalmaztam, akik a játékot kedvelő, szabadon szárnyaló szellemüket próbálgatva egy általuk választott irodalmi műfajban „nagyot” alkotnak.

Ennek is megvan a maga története. Az volt a szokás nálam, hogy minden diák egy félévben egyszer kivehette a szabadnapját. A tanári asztalon már a belépésemkor ott vártak azok a versikék, amelyekben röviden megfogalmazták a diákok, hogy mit hoznak fel mentségükre, hogy aznap elkerülik a számonkérést. Naponta egy-két műalkotásra vethettem egy pillantást. Ezek a sorok jobban vagy rosszabbul sikerültek, de sokszor ötletesen, szellemsen, humorosan a magánéletükről, családjukról, igazi gondjaikról, bánatukról, lelki magányukról szóltak. Csupán tudni kellett olvasni a sorok mögött.

A diákok szerették a játékot, sőt, a félév végén egy általuk választott bíráló bizottság értékelt is a műveket, és a legsikeresebb három alkotó jutalomban részesült. A díjkiosztást örömmel várták. Érdekes volt azt is követni, hogy az éppen tanulmányozott irodalmi korszak vagy alkotó hangja hogyan visszhangzott egy-egy írásukban. Tehetségek is jelentkeztek, és előfordult, hogy már szünetben felolvasta a „költő” a versét, és akkora sikert aratott, hogy belépésemkor máris követelték a hangos felolvasást.”

A Lyukaskő-verseim akár ciklust is alkotnának, így, egyben, nem jelentek meg soha, külön-külön is csak egy-kettő volt olvasható a neten, és nem is mindegyiket őriztem meg. Az alábbi szövegek azok, amelyeket itt-ott eldugva, kéziratban megtaláltam, ezeket adták oda az elkötelezett magyartanáraik (többek közt Gájer Zsuzsanna és Pinezits Helga) a díjazott szombathelyi diákoknak. Minden vers végén jelölöm az évszámot is. Tehát a megőrzött Lyukaskő versek a következők:

I.

Aki írni nem áttal,
nem áll magának háttal.
Tükörbe néz - és ott kit lát?
Mezőt, fákat, eget, sziklát.

Gondolt szemmel, gondolt kézzel
világot *teremt*, nem képzel.
Hív, hogy te is belenézz -
olvasd el és vele méssz!
(2014)

2.

Az író erején felül
szűr, lepárol és rendszerez:
ha börtönné lesz a világunk,
a szó a tett.

Ha földi hatalom kiált:
„A nép most hallgat vagy dicsér!”
újra meg újra megmutatja,
hogymennyit ér.

Az író erején felül
vigyáz fát, füvet, bogarat,
ő vár ott kinn az ég alatt míg
lemegy a nap.

Az író erején felül
nyújtózik – mert nincs takaró:
csak bátraknak mutatkozik meg
a rossz, a jó.

Az író erején felül
dolgozik, használja magát,
s a világ egyre érthetőbb lesz
órajta át.
(2018)

3.
Aki ír: nem fél. Magától sem.
Aki ír, nem fut. Magától sem.
Aki ír, elér. Magához is.
Aki ír: elél. Magában is.

Aki ír: lassan megtanulja.
Aki ír: tudja, ez az útja.
Aki ír: virraszt. Tettre bátor.
Aki ír: igaz. Nem sumákol.

Aki ír: olvas. Megfontoltan.
Aki ír: tudja mindig, hol van.
Sosem cifrázza-cicomázza:
aki ír, annak könyv a háza.
(2019)

4.
Kőben a lyuk,
benned az űs üresség:
tanuld meg elfogadni.

Kőben a lyuk,
benned az ismeretlen:
tanult meg észrevenni.

Kőben a lyuk,
benned az orv sötétség:
tanuld meg fényre vinni.

Kőben a lyuk,
benned a túli lámpás:
tanulj a fénybe nézni.

Kőben a lyuk,
benned a hang, a bátor:
tanuld meg átengedni.

Ahogy a szél, a hullám
átleng a szilárd formán,

ahogyan kő-idődön
az időtlenség átjár:

ne félj,
csak engedd:
szóljon.

(2020)

5.
A tárgyakon kezünk nyoma,
vizespohár és zongora,
jelenlét-jelünk ott dereng:
szignó ez: életet jelent.

A zsebben hordott gesztenye,
rajta egy tenyér melege,
a lyukas kő, a tömör úr
(hogy sose maradj egyedül),

a rézkilincs, a fal, a toll,
a létünk, ahogy áthatol,
áthat tárgyat, időt, teret,
mert érint, érez és szeret.

Hát őrizd jól a tárgyakat,
hisz lényed rájuk átragadt,
és úgy kapod, és úgy adod,
hogy lelked rajtuk átragyog.

Mit őriznek, ha nem leszel?
Azt, amit tőled nem vesz el
- mert fény vagy! - semmilyen halál.
Az öröklétük rajtad áll.
(2022)

6.

„Jelek, ti világ jelei”
talán meg fogunk fejteni.
Minden kód egyszer írva lesz,
s nem lesz többé, mi zárva lesz,

agynak, anyagnak minden titka
számszerűsítve és kinyitva,
feltérképezve, rendszerezve,
hivatkozva, mint egyszeregyre,

s mire már mindent helyretettünk,
gép gondol és beszél helyettünk,
és mindent jól a szánkba rágnak,
és nyoma sem lesz szabadságnak -

de mégis lesz még olyan lélek,
kit egy ágacska versre késztet,
és majd titokban mondogatja,
a nagyobb rejtélyt bontogatva,

mert számokon túl, anyagon túl,
ahonnan minden ered, indul,
ott vár a tág nevezhetetlen,
mit eksztázisban, szeretetben

a test megérez, de a gép nem.
Dobog a nyelvben és zenében,
mit mérni, kiszámolni sem kell –
de ettől lelkes lény az ember.

(2023)

7.
Tudod-e ki vagyok?
Csak a kő, csak a szem.
Idenézz, ragyogok!
Odakinn, idebenn.

Ha a nap lebukó,
ha üres a szived,
vigaszul (van a jó!)
kapod a köveket.

Lyukaink, sebeink:
ma dobog valahány -
eleven a szemünk,
ha figyel a hiány.

Segíti, aki néz,
emeli, aki mer -
de a lét közepén
a hiány ez a hely.
(2024)